

*Межуєва І. Ю.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри перекладу**Державного вищого навчального закладу «Приазовський державний технічний університет»*

ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У МЕТОДИЦІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Незважаючи на величезну кількість якісного наукового матеріалу в досліджуваному напрямку, проблема формування мовної готовності до професійного спілкування в технічному вузі педагогічною наукою вирішена не в повній мірі. Актуальність даної роботи обумовлена наявністю протиріччя між вимогами до випускників технічних вузів в аспекті володіння іноземною мовою для здійснення компетентної професійної діяльності, що складаються об'єктивно і недостатньою методологічною розробленістю методик навчання іноземних мов. У статті представлені положення, які повинні бути враховані при складанні програми з іноземної мови для підготовки майбутніх фахівців з метою формування їх мовної готовності до здійснення професійної діяльності. Проведено аналіз засобів і методів, здатних зробити процес навчання ESP («Англійська мова для спеціальних цілей») ефективним і успішним. Відповідно можна зробити висновок, що в ході викладання ESP слід застосовувати такі технології навчання, які б дозволили інтенсифікувати комунікативну спрямованість.

Професійно-орієнтований підхід у навчанні англійської мови стає однією з важливих складових у підготовці майбутніх інженерів, так як знання іноземної мови обраної професії забезпечує підвищення рівня професійної компетенції фахівця. Тому питання формування мовної готовності до здійснення професійної діяльності стало сьогодні актуальним як ніколи. У зв'язку з цим необхідна розробка і чітке формулювання позицій, які повинні бути враховані при складанні програми підготовки майбутніх фахівців з іноземної мови.

Незважаючи на величезну кількість якісного наукового матеріалу в досліджуваному напрямку, проблема формування мовної готовності до професійного спілкування в технічному вузі педагогічною наукою вирішена не в повній мірі. Актуальність даної роботи обумовлена наявністю протиріччя між вимогами до випускників технічних вузів в аспекті володіння іноземною мовою для здійснення компетентної професійної діяльності, що складаються об'єктивно і недостатньою методологічною розробленістю методик навчання іноземних мов.

Ключові слова: мовна готовність, професійна діяльність, підходи, методи, комунікативне навчання.

Постановка проблеми. Теперішній час характеризується відкритістю освіти, зростанням значення інтеркультурних комунікацій. Суспільству необхідні фахівці, що акумулюють нові теорії і практики, принципи наукового мислення. Від якості фахівців, що випускаються вузами, залежать темпи та ефективність багатьох перетворень в країні, зростання культури. Сучасне життя підвищує важливість знання іноземних мов,

серед яких особливо виділяється англійська. Багато людей не сумніваються в необхідності вивчення мови, що супроводжується додатком значних зусиль. Володіння англійською мовою присутнє в списку вимог більшості анкет, які заповнюються під час прийому на роботу. Знавцям іноземних мов видається підвищена зарплата.

Іноземна мова, будучи обов'язковою, але не провідною дисципліною в немовних вузах повинна, з одного боку, бути інструментом придбання знань, а з іншого – виконувати через предмет виховну функцію, спрямовану на привчання любові до своєї професії, формування інтелектуального потенціалу особистості та професійної компетентності майбутнього фахівця. Навчання іноземної мови з урахуванням професійної специфіки сприяє реалізації сучасної мети освіти – виховання фахівця-професіонала, здатного до оперативного вирішення професійних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зараз ніхто не сумнівається в тому, що методика навчання іноземним мовам є наукою. Найперше визначення методики було ще дано в 1930 році, як методика викладання іноземних мов з практичним застосуванням порівняльного мовознавства. Однак ряд проблем методики, зокрема, відбір матеріалу, особливості використання прийомів і способів роботи в залежності від аудиторії, не може бути вирішеним з опорою тільки на психологію. Тому це визначення методики не набуло поширення.

Напрямок у визначенні методики як науки зародився в кінці 40-х років. Методика визнається наукою, що має свої закономірності і свої методи дослідження. Найбільш повне визначення методики говорить: методика навчання – наука, що досліджує цілі і зміст, закономірності, засоби, прийоми, методи і системи навчання, а також вивчає процеси навчання і виховання на матеріалі іноземної мови.

Методика навчання іноземних мов продовжувала розвиватися, йшов активний методичний пошук, який сприяв розвитку сучасних методичних концепцій навчання іноземних мов: комунікативної, інтенсивної, діяльнісної та інших.

Проведений аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблеми формування компетенцій під час навчання іноземної мови у вищій школі досліджуються багатьма вченими. Питання іншомовної підготовки в контексті специфіки мови для спеціальних цілей і його напрямки ESP («Англійська мова для спеціальних цілей») розглядаються такими вченими як Т. Dudley-Evans, S. Furnell, М. Evans, А. Phippen [1; 2].

Окремо виділена проблема професійних потреб учнів при читанні літератури іноземною мовою, а також наголошується

на необхідності іншомовної підготовки майбутніх фахівців в різних професійних сферах.

Постановка завдання. Виявити науково-обґрунтовані та ефективні методи формування мовної готовності студентів технічного вузу до здійснення професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Іноземна мова сприяє розвитку комунікативної, соціокультурної, інформаційної та інших компетенцій як жодна інша навчальна дисципліна. Проте, протиріччя між стрімко зростаючими вимогами до підготовки сучасних компетентних фахівців і умовами навчання іноземної мови в немовному вузі, що склалися в силу об'єктивних причин, веде до того, що комунікативний компонент в структурі базових компетенцій не отримує свого належного розвитку.

Як показує практика викладання іноземної мови в технічному вузі, рівень володіння усним іншомовним професійним спілкуванням майбутніми фахівцями в області професійної комунікації виявляється невідповідним, він не забезпечує готовності студентів до активної взаємодії з професійним іншомовним середовищем. Випускники можуть читати літературу за фахом, відтворити завчені теми, але не можуть вільно висловлювати свої думки іноземною мовою, брати участь в іншомовній професійній комунікації.

Результати спостережень, співбесід, анкетування свідчать про те, що основними проблемами, з якими стикаються студенти, є: невміння завжди адекватно реалізувати комунікативно-функціональний вокабуляр, вибрати тип спілкування згідно комунікативної задачі і відповідно до цього оформити своє висловлювання. Для студентів також характерна непевненість у виборі мовних засобів, в правильності оформлення своїх висловлювань.

Проблема проектування курсу іноземної мови для студентів немовного профілю завжди була в центрі уваги викладачів. Основні компоненти такого курсу, як, наприклад, аналіз потреб студентів і прагматична спрямованість змісту курсу, повинні бути скоректовані з урахуванням особливостей обраної спеціальності користувачів мови. Орієнтація на реальні інтереси і потреби осіб, що навчаються, врахування вимог, що пред'являються до майбутньої професійної діяльності, складають специфіку змісту навчання професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою в технічному вузі.

При навчанні професійно-орієнтованої англійської мови необхідно враховувати і знайомитися з культурою не тільки англійських країн, а й тих країн, де високо розвинена та виробнича і наукова сфера, в якій спеціалізуються студенти, оскільки, швидше за все, їм доведеться спілкуватися з фахівцями саме з цих країн.

Слід зазначити, що мови професійної комунікації, так звані мови для спеціальних цілей (LSP – Languages for Specific Purposes), існують і в структурі національних мов. Термін LSP виник як об'єкт дослідження і як напрямок у навчанні мов для спеціальних цілей. В англійських країнах теоретичне обґрунтування LSP, його положення щодо загальної лексики національної мови були представлені в роботах Т. Дадлі-Еванса, Р. Маккея, Дж. Манбі, П. Стрвенса, Л. Тримбла [1; 3; 4; 5; 6].

Навчання професійно-орієнтованої англійської мови є науковим напрямком, народженим в кінці 1960-х років, і воно вважається видом освіти, що відповідає освітнім потребам осіб, що здобувають освіту і соціальному замовленню суспільства. Абревіатура ESP (English for Specific Purpose) в даний час вважається

терміном, який увійшов в наукове коло теоретиків і практиків навчання професійно-орієнтованої англійської мови [6, с. 78].

Вченими сформульовано ряд вимог до знання іноземних мов для професії, навчання і приватного життя. Це розуміння іноземних текстів і літератури, подолання мовного бар'єру в професійних або навчальних ситуаціях під час зарубіжних поїздок або перебування за кордоном, розуміння мови іноземних документів, а також передача їх змісту та підготовка рукописів.

Таким чином, програма підготовки з іноземної мови для немовних вузів з метою її подальшого використання в професійних цілях повинна бути складена з урахуванням наступних положень:

- володіння іноземною мовою є невід'ємною частиною професійної підготовки всіх фахівців у ЗВО;
- курс іноземної мови є багаторівневим і розробляється в контексті безперервної освіти;
- вивчення іноземної мови будується на міждисциплінарній інтегрованої основі;
- навчання іноземної мови направлено на комплексний розвиток комунікативної, когнітивної, інформаційної, соціокультурної, професійної та загальнокультурної компетенцій студентів.

Важливу роль у професійній освіті грають викладачі ESP. У нашій країні практично відсутня спеціальна підготовка викладачів іноземної мови для технічних вузів, вона здійснюється, як правило, лише в рамках самоосвіти. Вирішити дану проблему викладачам можна або шляхом отримання другої вищої освіти за профілем свого технічного вузу, або за рахунок відвідування лекцій провідних професорів вузу і активного налагодження міжпредметних зв'язків з профілюючими кафедрами. Безсумнівно, що участь в зарубіжних стажуваннях і додаткова робота, пов'язана з науково-технічним перекладом за фахом, також дають хороші результати.

Успіх сучасного педагога оцінюється не тільки з точки зору передачі знань і умінь молодому поколінню, а й з позиції того, якою мірою він навчив студентів діяти в умовах невизначеності, в якій мірі у студентів розвинена самостійність і пізнавальна активність. Викладачеві необхідно побудувати таку педагогічну діяльність, в процесі і в результаті якої відбувався б не тільки розвиток системи знань студентів, а й їх пізнавальних здібностей.

Сьогодні, на жаль, в розпорядженні викладача ESP дуже обмежений матеріал для роботи в аудиторії – це, перш за все «методички» з текстами за фахом студентів з обмеженим набором завдань до них. Тому більшість фахівців з ESP часто використовують свої власні матеріали в навчанні ESP, а саме спецкурси з різних технічних спеціальностей, розроблені для конкретних цілей і потреб своїх студентів.

Слід зазначити, що мовна готовність до здійснення професійної діяльності визначається рівнем сформованості умінь, навичок і знань (фонетичних, лексичних, граматичних), які здобуваються і розвиваються в процесі вивчення дисципліни «Іноземна мова», здатністю майбутнього фахівця їх реалізувати, його вмінням здійснювати ефективне спілкування і долати психологічний бар'єр при іншомовному спілкуванні.

Розробка методичного блоку з навчання професійно орієнтованої іноземної мови повинна ґрунтуватися на інтегративному підході, що включає комунікативний, професійно орієнтований і соціокультурний підходи. В даний час пошук

ефективних шляхів і способів навчання відбувається в двох основних напрямках: робляться спроби активізації традиційних методів навчання, винаходяться і апробуються нові активні методи навчання.

Фахівці ESP відзначають появу великої кількості нових технологій навчання англійської для спеціальних цілей, таких як створення Wiki, розробка Web-Quests, інтеграція відео і блогів в аудиторну і поза аудиторну роботу.

Проведемо аналіз засобів і методів, здатних зробити процес формування мовної готовності ефективним і успішним.

Wiki

Wiki походить від гавайського wiki-wiki «якомога швидше», пізніше до цього слова був придуманий англійський бекронім "What I Know Is ..." (те, що я знаю, це ...). Це веб-сайт, структуру і наповнення якого користувачі можуть самостійно змінювати за допомогою інструментів, що надаються безпосередньо на сайті. Форматування тексту і вставка різних об'єктів в нього виробляється з використанням вікі-розмітки. Саме можливість колективної розробки, зберігання, структуризації тексту, гіпертексту і файлів, в тому числі мультимедійних, робить Wiki привабливою для роботи зі студентами як на заняттях, так і в більшій мірі самостійної.

Веб-квест

Веб-квест – це сайт в Інтернеті, з яким працюють особи, що навчаються, виконуючи ту чи іншу навчальну задачу. Розрізняють два типи веб-квестов: для короткочасної роботи з метою поглиблення знань та їх подальшої інтеграції. Зазвичай вони розраховані на одне-три заняття. І для тривалої роботи з метою поглиблення і перетворення знань студентів. Такі веб-квести розраховані на більш тривалий термін – може бути, на семестр або навчальний рік. Особливістю освітніх веб-квестів є те, що частина або вся інформація для самостійної або групової роботи учнів знаходиться на різних веб-сайтах.

Технологія веб-квестів допомагає сформувати і розвинути у студентів такі компетенції:

- використання ІТ для вирішення професійних завдань (у т. ч. для пошуку необхідної інформації, оформлення результатів роботи у вигляді комп'ютерних презентацій, веб-сайтів, флеш-роликів, баз даних і т. ін.);
- самонавчання і самоорганізація;
- робота в команді (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль);
- вміння знаходити кілька способів вирішення проблемної ситуації, визначати найбільш раціональний варіант, обґрунтувати свій вибір;
- навик публічних виступів, тому що необхідно публічно захистити проект, відповісти на питання або взяти участь в дискусії.

Групові дискусії і проектні роботи

Ще один сучасний тренд в викладанні англійської для професійних цілей – це проведення дебатів. На етапі підготовки до дебатів студентам доводиться мобілізувати всі свої знання і можливості говоріння іноземною мовою, використовувати своє критичне мислення і розвивати нешаблонне.

Таким чином, в ході проведення дебатів студенти мають можливість продемонструвати як мовну, так і професійну компетентність.

«Змішане» навчання (blended learning)

«Змішаним» (blended learning) називається поєднання аудиторної і позааудиторної роботи з роботою онлайн. Такий вид

навчання набуває все більшого поширення, особливо в навчанні мови для спеціальних цілей. *«Кейс-метод» (case studies)*

Метод кейсів служить для створення мовного середовища і умов формування потреби у використанні іноземної мови як засобу міжкультурної взаємодії, інтеграції знань учнів з різних областей навколо вирішення однієї загальної проблеми, а також розвитку іноземної комунікативної компетенції в рамках активної спільної дослідницької та творчої діяльності.

Даний метод дозволяє проводити поглиблений аналіз практичних професійних завдань і проблем засобами мови, що вивчається з метою знаходження оптимального практичного способу їх вирішення або декількох варіантів раціональних рішень.

Метод кейсів має величезні перспективи в професійній підготовці майбутніх фахівців.

Говорячи про розробку курсу ESP необхідно мати на увазі ще одну дуже важливу групу навичок – навичок говоріння. В даній роботі ми згадаємо лише два способи розвитку навичок говоріння: jigsaw reading (читання головоломки) та рольові ігри на мові, що вивчається.

Jigsaw reading (читання головоломки)

Даний вид читання дозволяє організувати процес іноземного спілкування на занятті з метою розвитку навичок говоріння та короткого викладу матеріалу.

Jigsaw reading має на увазі роботу з двома фрагментами тексту по одній тематиці (проте не критичним є поділ одного тексту на дві частини). Один текст дістається групі А, інший – групі Б. По ходу читання студенти повинні відповісти на питання, що перевіряють розуміння тексту (далі вони можуть перевірити правильність своїх відповідей по ключу). Потім студенти об'єднуються в пари зі студентами з протилежної групи і по черзі розповідають їм прочитану історію (для кращого запам'ятовування своєї частини розповіді вони можуть робити позначки, в які можуть підглядати під час розповіді). Після «обміну» розповідями студентам слід прочитати уривки один одного. Для закріплення результату викладач може дати студенту Б список питань для перевірки того, наскільки добре студент А запам'ятав зміст статті.

Рольові та ділові ігри на мові, що вивчається

Метод ділових ігор, дозволяє безпосередньо включити процес навчання іноземної мови в модель майбутньої трудової діяльності студентів. Основні інтереси учнів немовного профілю лежать саме в сфері їх спеціальності, і вони найчастіше розглядають іноземну мову як засіб розширення своїх ділових контактів, професійних умінь у професійно-трудовій сфері.

Навчальна ділова гра є практичне заняття, що моделює різні аспекти професійної діяльності учнів. Вона створює умови для комплексного використання наявних у студентів знань предмета професійної діяльності, а також сприяє більш повного оволодіння іноземною мовою.

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що в ході викладання ESP слід застосовувати такі технології навчання, які б дозволили інтенсифікувати комунікативну спрямованість. Крім цього, наповнення курсу має відповідати лексичним, граматичним і мовним нормам, прийнятним в рамках конкретної спеціальності.

Висновки і пропозиції. Ефективне формування комунікативної компетенції, не перебуваючи в країні мови, що вивчається, є дуже важкою справою. Тому важливим завданням

викладача є створення реальних і уявних ситуацій спілкування з використанням різних прийомів роботи.

В даний час пошук ефективних шляхів і способів навчання з метою формування мовної готовності майбутніх фахівців для здійснення професійної діяльності відбувається в двох основних напрямках: робляться спроби активізації традиційних методів навчання, винаходяться і апробуються нові активні методи навчання.

Досвід активного навчання у всіх ланках професійної освіти показує, що за допомогою його форм, методів і засобів можна досить ефективно вирішувати цілий ряд задач, важко досяжних в традиційному навчанні.

Таким чином, можна зробити висновок, що поєднання традиційних методів викладання і нових технологій, в тому числі використання віртуального середовища для підтримки мотивації у студентів, сьогодні стає одним із продуктивних підходів у сфері навчання ESP.

Література:

1. Dudley-Evans T. *Developments in English for Specific Purposes*. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 301 p.
2. Furnell S., Evans M. Phippen A., Ali Abu-Rgheffi M. (publication date unknown). *On-line Distance Learning: Expectations, Requirements and Barriers*. URL : <http://www.fae.plym.ac.uk/tele/odl-1.html>
3. Mackay R., Mountford A. *English for Specific Purposes*. London : Longman, 1978. 227 p.
4. Munby J. *Communicative syllabus design*. Cambridge : Cambridge University Press, 1978. 561 p.
5. Strevens P. *ESP after twenty years: A re-appraisal // ESP: State of the Art / ed. by M. Tickoo*. Singapore, 1988. P. 1–13.
6. Trimble L. *English for Science and Technology. A Discourse Approach*. Cambridge : Cambridge University Press, 1985. 180 p.
7. Richards J.C. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge : Cambridge Univ. Press. 2008. 269 p.

Mezhuyeva I. Professionally oriented approach in the method of formation of language readiness for professional activity

Summary. The present time is characterized by the openness of education and increasing importance of intercultural communications. The quality and efficiency of many reforms introduced in the country, the growth of culture among its population depend on the education quality of the specialists graduated from universities. Teaching a foreign language with regard to professional specificity contributes to the realization of the modern goal of education – the training of a specialist who is capable of promptly solving professional tasks. Despite the huge amount of high-quality scientific materials in the area being studied, the problem of formation students' readiness for professional communication in a technical university is not fully resolved by pedagogical science. The relevance of this work is due to the presence of a contradiction between the objectively emerging requirements for graduates of technical universities in the aspect of proficiency in a foreign language for competent professional activity and the insufficient methodological development of methods for teaching foreign languages. The purpose of this work is to identify scientifically-based and effective methods of formation students' readiness to carry out professional activities. The article presents the provisions that should be taken into account when making a training program in a foreign language for future specialists in order to develop their readiness for professional communication in a foreign language. An analysis of the tools and methods that can make the process of teaching ESP ("English for special purposes") effective and successful has been performed. The development of a methodological unit for teaching a professionally oriented foreign language should be based on an integrative approach that includes communicative, professionally oriented and sociocultural approaches. Consequently, it can be concluded that during ESP teaching the technologies that would allow intensifying the communicative orientation should be applied.

Key words: professional competence, educational technologies, interactive teaching methods, formation, efficiency.